

VALERIJ MAKSIM: SPOMINA VREDNA DEJANJA IN BESEDE. Prevod: Tomaž Kremžar, Aleš Maver, Marija Neža Pirc, Zala Rott, Mitja Sadek, Tine Vučko, Matevž Zupancič in Maja Žumer. Opombe in spremna beseda: Aleš Maver. Maribor: študentska založba Litera, 2004
Recenzija

Očitno je bilo zadnjih nekaj let namenjenih prav antiki, saj je izšlo kar nekaj samostojnih del, prevodov in publikacij. Pod okriljem mariborske študentske založbe Litera, natančneje v zbirki *Iz antičnega sveta*, sta luč sveta ugledala prevoda dveh del: filozofski spis Marka Tulija Cicerona z naslovom *Lelij – o prijateljstvu*, ki ga je prevedla Barbara Zlobec Del Vecchio in naposled tudi delo Valerija Maksima: *Spomina vredna dejanja in besede*, delo, ki bo popestrilo pouk latinščine tudi na slovenskih šolah, da se bodo naši dijaki ob zgledih, ki so jih občudovali že Stari, lahko učili, kaj je prav in kaj ne, kaj se sme in kaj ne, kako se je treba obnašati do starejših, ipd. Po rokopisih sodeč, je izvirni naslov dela *Devet knjig spomina vrednih dejanj in besed*. Vsaka knjiga je razdeljena na posamezne odlomke in nekateri izmed odlomkov imajo tudi naslov teme, o kateri bo govor. Delo obsega kar 956 zgledov (od tega 320 tujih), razporejenih v sedeminosemdeset rubrik.

O samem avtorju ni prav dosti znanega. Še celo njegovega osebnega imena (*praenomen*) ne poznamo. Verjetno je bil doma iz Rima in je živel v času drugega rimskega cesarja *Tiberija*, ki je vladal med leti 14 in 37 n.št.; njemu je delo posvečeno, kar pove sam v predgovoru, ko ga nagovarja, podobno, kakor so drugi avtorji nagovarjali razna božanstva. Izhajal je iz revne družine, zato naj bi mu finančno podporo, ki je

bila potrebna za nastanek takega raziskovalnega dela, ponudil njegov mecen *Sekst Pompej*, ki je bil konzul leta 14 n.št. in prokonzul v Mali Aziji leta 27 n.št.

Delo je bilo priljubljeno že v obdobju, ko je nastalo, še zlasti pa v srednjem veku in v obdobju renesanse in je edina skoraj v celoti ohranjena zbirka t.i. *eksemplov* iz obdobja antike. Bilo je namenjeno kot vir pisateljem in govornikom (učenci v rétorskih šolah so se učili umetnosti okrasnega govora s sklicevanjem na zgodovino), hkrati pa je bil tudi vodič za moralno življenje. Ta izjemno bogat dokument služi kot nekakšen uvod v kulturno in moralno zgodovino antičnega Rima. Valerij je črpal v glavnem iz Livija, Pompeja Troga, Cicerona in Salustija. Pri njih je iskal zglede, ob katerih bi lahko Rimljani živeli in o njih razpravljali. Njegov namen je bil, da bi olajšal delo predvsem govornikom, ki so ob različnih priložnostih želeli prikazati zglede iz preteklosti. Da bi bili ti zgledi bralcem pri roki in jih ne bi rabili iskati sami, pri raznih avtorjih, jih je zbral v knjigi. Anekdote, ki izpričujejo ravnanja Rimljanov na najrazličnejših področjih, naj bi njegovim sodobnikom pokazale, kaj morajo narediti, kadar bi se znašli v podobnih položajih. Zgodbe bi lahko označili tudi kot neke vrste domoljubni miti, ki jih ljudje vedno radi slišijo. Rimljani so bili namreč prepričani, da so bili njihovi predniki zelo krepostni (*mores maiorum*) in da je rimski imperij zrasel prav na njihovih vrlinah in krepostnih dejanjih. Te lastnosti so želeli prenesti na svoje potomce, za kar pa pridejo prav takšni zgledi. Izdaja nam prinaša izbor iz vseh devetih knjig z izvirnim naslovom *Facta et dicta memorabilia*. Zgodbe so iz rimske

zgodovine, toda večina odlomkov ima dodatek, ki vsebuje izvlečke analov drugih ljudstev, v glavnem Grkov. Ko beremo te zglede, se zdi, da so Rimljani iz obdobja cesarstva veliko bolj cenili in spoštovali svoje prednike iz obdobja republike, kakor pa svoje sodobnike. Toda v primerjavi z ostalimi ljudstvi, še zlasti z Grki, se zdi, da so menili, da so moralno boljši. Tako v delu navaja zglede velikih mož kot so Kato Starejši, Marij in Sula, Skipio Afričan, Cezar in Pompej, Brut in Kasij, pa sirakuški tiran Dionizij in mnogi drugi. Skratka, ob branju knjige lahko spoznamo, kako je izgledalo biti star Rimljan, v kaj so Stari v resnici verjeli, kakšen je bil njihov zasebni svet in v kakšnih odnosih so bili.

Vsebino posameznih knjig je težko podati, ker ureditev snovi ni povsem pregledna. V prvi knjigi se da jasno razbrati, da se avtor posveča religiji - spoznamo lahko verske običaje, znamenja, čudežne dogodke (kjer naletimo na slavno zgodbo o goreči glavi spečega dečka, ki ni bil nihče drug kot Servij Tulij, predzadnji rimski kralj), sanje, čudeže. V drugi knjigi se ukvarja z rimskimi državnimi ustanovami in starimi navadami (kako so npr. zveste žene počastili s posebnim vencem čistosti, kako je bil kaznovan Spurij Karvilij, ker je zapustil ženo zaradi neplodnosti, dalje, kako so mladi spoštovali starejše, pa kako so državni uradniki v starih časih pazili na ugled rimskega ljudstva, npr. da Grkom nikoli niso odgovarjali drugače kot v latinščini), vojaški red, triumfalno pravo (kako so si nekateri vojskovodje želeli, da se jim prizna pravica do triumfa tudi za majhne spopade, zato so sprejeli zakon, da vojskovodja ne more imeti triumfa, če ne pobije pet tisoč sovražnikov v eni bitki), cenzuro

(v Rimu sta bila vsakih pet let izvoljena dva cenzorja, ki sta službovala 18 mesecev in sta imela v rokah splošen nadzor nad vedenjem državljanov, npr. cenzorja Kamil in Postumij sta vsem, ki so prišli v stara leta samski, ukazala, da morajo za kazen vplačati v državno blagajno), dostojanstvo (kako je Katon Utičan na igrah v čast Flori odšel s prizorišča, da bi se lahko igralke slekle in tako ne bi zmotil običajev pri predstavi). Rdeča nit tretje knjige so preizkušnje, ki jih mora prestat človek, če hoče postati slaven, in v katerih se bo jasno pokazal njegov značaj, npr. nadarjenost, pogum (občudovanja vreden je primer Horacija Koklesa, ki je branil mesto pred vdorom Etruščanov tako, da se je postavil na skrajni konec mostu in zadrževal sovražne čete, dokler se most za njegovim hrbtom ni zrušil. Šele ko je videl, da je domovina rešena nevarnosti, se je z orožjem vred vrgel v Tiberu. In ravno zaradi njegovega poguma so ga bogovi ohranili živega in zdravega.), potrpežljivost (tu izvemo, kako je Mukij Skajvola hotel ubiti etruščanskega kralja Porzeno, a je bil pri tem ujet in je potrpežljivo prenašal ujetništvo in pokazal, kako prezira trpljenje, s tem, da je svojo desnico, s katero ni mogel ubiti kralja, položil na oltar in pustil, da je zgorela), prikaže ljudi nizkega rodu, ki so postali slavni (kako je tujec Tarkvinij Prisk postal rimski kralj, pa kako je Sokrat veljal za najmodrejšega in je dosegel najvišjo slavo, čeprav je bil sin babice in kamnoseka), ljudi nevredne svojih staršev, pokaže pa tudi, kaj pomeni zaupanje vase (znana je anekdota, ko je spartanski kralj Leonidas, potem ko je slišal, da so perzijske puščice prekrile nebo, rekel: »Dobro, torej se bomo borili v senci.«) in stanovitnost.

V četrty in peti knjigi se lahko poučimo o vrlinah, ki so povezane s samoomejevanjem - to so zmernost, vzdržnost in samoovladovanje, uboštvto (kako je Kornelija, mati Grakhov neki ženski, ki se je bahala s svojim nakitom, rekla: »Meni pa so v okras moji otroci.«), čut za spodobnost (neki izjemno lepi mladenič si je iznakazil svoj obraz, da ne bi s svojo lepoto dražil oči mnogih žena in da se ne bi zdel sumljiv njihovim možem), ljubezen v zakonu, prijateljstvo, velikodušnost, človečnost in blagost, hvaležnost in nehvaležnost ljudi, spoštovanje do staršev, bratov in domovine, starševska ljubezen, strogost in popustljivost. Prvi del šeste knjige govori o raznih krepostih, kot so čistost, prostodušne besede in dejanja (kako je žena tujega rodu, ki jo je kralj Filip, ko je bil pijan, po krivici obsodil, zavpila, da se bo pritožila, vendar ko bo kralj trezen), strogost, tehtne besede in dejanja, pravičnost, ženina zvestoba možu in zvestoba sužnjev. V drugem delu šeste knjige in prvem delu sedme knjige pa je govora o usodi in o njeni spremenljivosti – tako npr. o spremembah značaja in usode, sreči, razumnih besedah in dejanjih (ko je Sokrata neki mladenič vprašal, ali naj se poroči ali pa naj se povsem odpove zakonskemu življenju, mu je ta odvrnil, da bo svoje dejanje v vsakem primeru obžaloval), premetenih besedah in dejanjih, vojnih zvijačah (kako so Galci hoteli izstradati Rimljane, ti pa so na njih začeli metati kruh in jih tako prisilili v pogajanja o opustitvi obleganja), volilnih porazih in o tiskah. Drugi del sedme knjige in osma knjiga govorita o raznih sodnih zadevah, o govorniškem daru in še o oporokah, znamenitih civilnih pravadah, sodnih preiskavah z mučenjem, pričah, o vnemi

in marljivosti, o moči spretnega govorništva, o pomenu besednega izražanja in skladnih telesnih gibov (Kvint Hortenzij, pred Ciceronom najslavnejši rimski govornik, je več pozornosti posvečal slednjim kakor gojenju samega govora), o starosti, častihlepju, pa o veličastnih dosežkih. Za deveto knjigo pa bi lahko rekli, da opisuje hudobno vedenje, saj obravnava krutost (izvemo o bronastem biku, ki ga je iznašel tiran Falaris, in pod katerim so zakurili ogenj, tako da so tisti, ki so bili vanj zaprti, spuščali bobneče vzdihne kot žival), jezo in sovraštvo, pohlep, prevzetnost in razuzdanost, nezvestobo, nasilje in upore, drznost, zmoto, maščevanje, nesramne izjave in zločinska dejanja, nenavadne smrti (kako je grškemu tragiku Ajshilu orel spustil želvo na glavo, zavedel ga je namreč sijaj njegove pleše na glavi in je mislil, da je kamen). Prepričana sem, da bo prevod prišel zelo prav v slovenskih šolah, saj bodo sedaj Valerija lahko brali že učenci in dijaki, ki še niso tako večji latinskega jezika, da bi delo brali v originalu. In z branjem Valerijevih zgledov bodo lahko spoznali vse pomembne osebnosti rimsko-grške antike ter se ob njihovih zgledih tudi sami naučili, kako postati kreposten človek. Knjiga bo popestrila tisti del pouka latinščine, kjer dijaki spoznavajo kulturo in civilizacijo starih Rimljanov in Grkov, se pravi njihovo književnost, zgodovino, mitologijo, religijo, ... Delo pa ni namenjeno le pouku latinščine, ampak ga lahko koristno uporabimo tudi pri drugih predmetih, kot npr. pri zgodovini, sociologiji, etiki, retoriki ...

Delo odlikujejo tekoč prevod, saj se kljub več prevajalcem, to pri branju ne občuti. Omeniti moram še opombe, ki

so na mestih, kjer ne moremo brez njih, če hočemo popolnoma razumeti vsebino, in obsežno spremno besedo

Aleša Mavra (bil je gonilna sila projekta), ki še podrobneje osvetljuje obdobje, o katerem govori knjiga.

Maja Gril

ANTIKA ZA TRETJE TISOČLETJE (Ured. M. SUNČIČ in B. SENEGAČNIK). Založba ZRC, Ljubljana 2004. 280 str. Recenzija

Pričujoči zbornik *Antika za tretje tisočletje* je izšel v zbirki *Agora* kot njen drugi zvezek in je delno rezultat kolokvija »Antika in tretje tisočletje« v novembru 2001, ki sta ga organizirala ISH Fakultete za podiplomski humanistični študij Ljubljana ter Društvo za antične in humanistične študije Slovenije. Urednika sta zbrala petnajst prispevkov, od katerih jih je bilo devet (prispevki M. Babiča, M. Hriberška, M. Marinčiča, B. Slapšaka, S. Slapšak, M. Sunčič, M. Šašel Kos, D. Škiljana, M. Žužka) delno ali v celoti predstavljenih na kolokviju, ostalih šest pa so avtorji napisali originalno za zbornik (prispevki B. Senegačnika, V. Kalana, M. Špeliča, A. Mavra, N. Grošelj, V. Kotnika).

Urednika v obsežnem in izčrpnem uvodu pojasnita vzgibe, ki so bili vodilo pri organizaciji tega pomembnega kolokvija o antiki, ki je bil prvi v Sloveniji po naši osamosvojitvi. Na tiskovni konferenci ob predstavitvi knjige pa so nekateri navzoči opozorili, da trditev iz uvoda: »Kolokvij je bil prvo srečanje strokovnjakov za antiko v Sloveniji po 2. sv. vojni«, ne drži. Prvo tako srečanje je bil kongres jugoslovanskega združenja društev za

antične študije, ki je potekal 1983 v Žalcu. Posebno težo je imel zagotovo zaradi svoje pestrosti, saj so se na njem zbrali strokovnjaki z zelo različnih področij, ki pa se vsa tako ali drugače dotikajo antike. Zbornik se odlikuje prav po tem, saj je zastopanost različnosti še samo večja. Uvod vsebuje koristne povzetke vseh člankov, ki bodo bralcu gotovo v pomoč.

Prispevek Svetlane Slapšak z naslovom *Težavna dediščina ali študij antike kot zrcalo: o lahkotnih primerjavah, avtonomnosti vede in bastardni epistemologiji* se ukvarja s problematiko definicije teoretskih pristopov v sodobnih antičnih študijah. S. Slapšak opozori na zaskrbljujoče dejstvo, da antične študije kakor tudi ostale pripisujejo preveliko težo zahodnim teorijam, ostale pa zanemarjajo, če ne celo ignorirajo. V tem kontekstu izpostavi pomen O. Freideneberg in Bahtina, ki sta ostala dolgo časa neodkrita in zanemarjena. Avtorica pripiše velik pomen tudi J.-P. Vernantu, ki je s svojimi idejami vplival na proučevanje antike tako v Evropi kot tudi v ZDA.

Tudi Marko Marinčič se v članku *Interpretacija antične poezije* ukvarja z vprašanjem teorije v antičnih študijah ter se sprašuje o njeni smotrnosti. Na kratko predstavi nekatere novejšje pristope k interpretaciji antične poezije. Kljub nizanju teoretskih pristopov pa iz njegovega prispevka